

EVERT TAUBE

A V G U N N A R E K E L Ö F

Det bor en femåring i mitt sextioåriga bröst, så säger Evert Taube i sin bok "Jag kommer av ett brusand' hav", som utkom 1952. Nu är Evert över sjuttio och har alltså i sitt hjärta blivit tonåring. Liksom sina visor är han evigt ung. Om mannen bakom publikidolen skriver Gunnar Ekelöf

På 30-talet brukade jag gå på Sturebadets bastu, det var före ombyggnaden. En eftermiddag, någon gång i närheten av 1935, råkade jag där få syn på en satt, kraftigt byggd mansperson som gjorde ett slags gymnastiska andningsövningar. Han hade tydligen nyss kommit ur den heta bastun och den kalla duschen och behövde riktigt fylla lungorna med luft.

När han andades in tycktes den kraftiga, fyrkantiga men ändå proportionerliga bröstkorgen växa till sin dubbla volym. Samtidigt drogs magen in så att den nästan rörde vid ryggraden, föreföll det mig. När han andades ut pressade han ihop bröstkorgen så mycket som låter sig göra med en korg av ben, och magen putade ut. Eller rättare sagt: det var inte det

som vi stillasittare kallar för magen han excercerade utan sin magnus-kulatur och sitt oerhört kraftiga mellangärde, som svällde ut till en bulle.

Jag stod en smula handfallen med min handduk i hand och iakttog detta. Särskilt när han andades djupt och magpartiet åkte in med hissart var det en fascinerande syn som har stannat på min näthinna. Detta så mycket mer som kroppen inte var mager utan, som det hette på 1600-talet, "köttfull".

Jag lyfte blicken lite högre och såg på ansiktet och det låga hårfästet att det var Evert Taube. Vi hade gemensamma vänner och hade väl setts några gånger på Freden men kände annars inte varandra. I handen hade han ett sådant där litet hopvikt papperskuvert som man då för tiden köpte aspirin eller huvudvärkspulver i. Det vecklade han nu opp till en liten pappersränna, lät innehålllet rinna ner i munnen, nickade åt mig, blinkade samförstånd, svalde det med en klunk ur dricksfontänen, skakade på huvudet och försvann till sin hytt.

FYSIKEN KRÄVER SIN RÄTT

Scenen skulle inte stannat i mitt minne om den inte varit ganska imponerande. I denna omgivning av den gamla, rätt unkna bastun med dess klientel av till stor del slappa gubbar eller medelålders kontorister som satt och gnuggade överflödigt skinn av armar och ben, hade den något nästan antikt.

Detta är inte bara en situationsbild. En människa med denna praktiska fysik kan vara hur tom i huvudet som helst. Det behövs bara lite envishet och en smula av den dumhet som kallas fanatism för att det skall räcka till något slag av rekord och berömmelse. Men har han dessutom huvud och hjärta, vilket i och för sig är en äventyrlig blandning, försatt med en god portion naivitet och kryddad med olika kulturella ambitioner och talanger, då kommer ändå fysiken att kräva ut sin rätt och sätta sin prägel på vad han gör. Evert Taubes dikter är därför i så hög grad handlings- eller händelse-dikter, rörelsedikter, dansdikter. Kroppen är ständigt med i dem.

Evert Taube är sig själv, med förtjänster och brister. Och skalden är

inkommensurabla varelser – framför allt bör man inte jämföra sådana som fått ålderns patina och kan känna sig trygga för eftervärldens dom med sådana som lever nu, med den ständigt vakande avundsjukan och nedvärderingslystnadens erinnyer omkring sig. Jag har till och med hört folk klanka på att sådana som Taube och Nils Ferlin har inkomster från Stim, att de inte borde få litterära pris o. s. v. Än sen? Har de inte slitit en livslång hund för dem? Det är en småaktighet värdig strebrar.

Det är inte heller att jämföra med andra jag velat. Jag har bara velat försöka klargöra grunderna och förutsättningarna – psykosomatiska, som det heter – för ett i mångt och mycket improvisatoriskt författarskap som detta. Men det tar lång tid innan en författare får sig tillmätt sitt värde och det är klart att inte allt kommer att bestå.

Tänk vilka tunnlar och berg- och dalbanor av billigaste tivolikaraktär Bellmansdikten fått genomgå. Det är ännu i dag bara ett fåtal som verkligen känner den. För de flesta i Sveriges land innebär Bellmansdikten (utom Gubben Noak) några osedliga rim och handlingar som han aldrig gjort sig skyldig till.

På samma sätt är Evert Taube en person som är hes i radio eller kommit för sent till, om han inte uteblivit från, Liseberg.

Det är orättvist och inte bättre för att det är dumt.

Evert Taubes och min vänskap är av ett besynnerligt slag. Vi har alltid träffats sällan och vanligen flyktigt, på de senaste åren inte alls. Men då och då kommer det brev, ofta flera på en gång och ibland långa. De brukar vara försedda med ritade ek-löv både utanpå och inuti och en

färglad blomma till min fru. En gång, då jag var i Assisi, fick min dotter en hel saga om den helige Franciscus vilda ungdom och hur han småningom blev snäll och predikade för fåglar och andra skapade varelser. Han är generös med brev.

Han är generös också på annat sätt. Det är en generositet som borgerligt tänkande människor möjligen skulle uppfatta som en aning betänklig. För min del föredrar jag att se den som franciskansk.

Lutsångaren Gunnar Bohmans fru, som hade känt honom när han just kommit från Argentina, berättade för mig på 30-talet att han en gång kommit till henne och bett att få låna en krona.

– Det kan du väl få, men vad skall du ha den till?

– Jag skall köpa en ros.

Jag tror det är betecknande för hans säregna art av oskuld. En annan hade bett att få låna fem kronor till middag – på den tiden skulle det ha räckt till en enkel måltid på Freden. Ett svärmeri (som dessutom uppenbarligen inte var hon själv) gick före. Det fordras äkta naivitet att låna pengar av en kvinna till en blomma åt en annan!

Själv hade han aldrig några pengar. Jag minns hans ärligt förvånade min då jag en gång försökte låna en femma av honom. Däremot har jag vid ett tillfälle lånat honom en och till tack fått ett exemplar av Ultramarin med en lång, storstildad dedikation som slutade: "Tack för femman!" Men detta betyder långtifrån att jag varit den givande. Jag minns en magnifik supé på Operakällaren mitt under brinnande kristid. Sällskapet var heterogent och tycktes sammanringt av en nyck, men maten var superb och såvitt jag minns kungofri. Jag minns också dottern Elinors lysnings- eller bröllopskalas på Freden vid vilket jag och Emil Zilliacus var gäster. Jag försökte förgäves locka ur honom ett grekiskt epigram, men han var tyst som ett ostr och fixerade envist bruden. Det kan också hända att det kommer tjugufyra rosor skickandes med flyg direkt från Antibes en vinterdag. Apropos vad? Apropos ingenting, men när Evert tänker på sina vänner faller honom något in. Vad hans sätt att umgås med rosor beträffar hänvisar jag till nedanstående brev.

GENTLEMEN PÅ FREDEN

Freden var före andra världskriget ett annat ställe än nu. Alla ovidkommande försvann ner i källaren. Lokalen i gatunivån var vissa tider på dagen, ofta även på kvällen nästan tom. De gäster som kunde betrakta sig som ordinarie satt vid var sitt bord, Evert Taube i borten hörnet vid fönstret till vänster när man kommer in. Det hände inte, eller sällan, att de bänkade sig tillsammans. Det var ju så nära till borden om man ville byta ett eller annat ord. En fråga om man fick slå sig ner motogs framför allt inte nådigt av Bertil Lybeck, som mycket höll på sin frihet. Det verkade som om dessa gentlemen noga hade utstakat ett "revir" omkring sig, alldeles som fågelhannarna gör i skogen, eller kanske som ett annex av en engelsk klubb. Dessa herrar hade alla på ett eller annat sätt "många hundra gröna mil" bakom sig, eller kanske mil av ett annat mörkare slag. Jag minns en vår - jag gick i båtfunderingar - då jag av någon händelse kom att sitta en stund vid "Lotta" Lagercrantz' bord i hörnet motsatt Taubes, vid nedgången till källaren. Han visste väl ingenting mer om mig än att jag var accepterad av de andra, och jag visste inteting om honom, varför jag naturligtvis frågade om han gillade båtar. Han muttrade bara:

- Tolv år på fullriggare.

Till Bull Hedlund, som i hög grad hörde till detta gamla garde, kom Evert Taube en tidig söndagsmorgon innan husets folk var uppstigna och bad att bara få sitta i all stillhet vid etskärbordet, samt om lite papper, fick en trave stora skissblad, penna hade han själv. När han gick, lika stilla som han kommit, lämnade han efter sig jag vet inte hur många av de stora arken fyllda med de burleskaste fantasier som han skrivit med fem cm höga bokstäver och som rörde sig kring en bjudning och samvaro med Bull på Vinga fyr "med Kongl. Post (som vi ha rätt till)" och annat diverterande. Troligen finns papperstraven kvar. Han gick lika tyst som han kommit, innan Bull mornat sig. Det är typiskt för hans sätt att hantera pennan. Han tycks bokstavligen umgås med den och trivas.

Vid bordet i hörnet på Freden sågs han nästan alltid skrivande, ibland tecknande ur fantasin, i impeccabel glen-check eller mörkblå cheviot med därtill avpassad skär eller mörkröd nejlika i knapphålet men med bläck på pekfingret om han funnit det nödvändigt att lavera teckningen med ett finger som pensel. Mycket av vad han skrev var kanske skisser till ballader och prosatycken, mycket var säkert också brev.

PENNAN ÄR ETT TROLLSPÖ

Just detta är, om jag inte tar fel - Evert Taube intime, den ofta och gärna skrivande, och det är en av förklaringarna till de många brev jag fått. När Evert sitter på ett hotellrum i en trist landsort, eller utomlands, på ett café vid Boul. Saint-Germain eller i Antibes, beställer han fram papper, bläck och penna och umgås i tankeflykt och i andan om med sina vänner eller med sina bilder och föreställningar av dem. Pennan är ett trollspö med vilket han kopplar bort den omgivande verkligheten. Han är inte sparsam på ord, har inte en tanke på att ta betalt pr rad. Ord flyter ur honom, lika mycket till hans egen lisa, och de kunde lika väl vara adresserade till månen om han hade träffat den på närmare håll. Men han skulle i så fall visa månen en lika utsökt persisk hövlighet, ja, medkänsla, som han i breven visar levande vänner, han skulle ha efterhört tillståndet bland dess berg, tagit hänsyn till dess faser och taktfullt undvikit frågan om dess förtunnade atmosfär etc. Emellertid håller honom hans fantasi sysselsatt som en laterna magica. Den är för honom en ständigt och villig tillgång, och det är min tro att stora delar av hans prosaböcker tillkommit på detta sätt, i tanke- och verklighetsflyktens tecken, eller i lekens, vilket kan förklara mycket i deras heterogena karaktär. Intimast är väl ändå breven.

Här följer som prov ett brev av 1955, tydligen skrivet efter en natt i den ångest som åtföljer ett astmaanfall. Som framgår bl.a. av "Jag kommer av ett brusand' hav" och andra barndomsskildringar har Evert ända sen femårsåldern lidit av den mystiska allergiska sjukdomen, om vilken kan sägas att ingen som inte haft den vet vilken skräck

för kvävningsskörden den ger och vilket famlande efter halmstrån den tvingar till. Men det finns hopp om livet. "Explication tamm-tammique" syftar på de första inspirerade taktslagen till en balladrytm som bryter igenom mot slutet. Om Evert Taubes sirligt originella brevstil, som gärna stavar de franska låneorden på originalspråket och kokett använder gammalstafning när det gör verkan, kan läsaren bilda sig en egen uppfattning:

"1) Explication tamm-tammique.

(Après la nuit terrible déjà racontée)

Ensam (med min förfäran) vaknade jag och hörde plötsligt att viola d'amour-spelaren repeterade vid fönstret i gårdsrummet en 1/2 trappa snett under mitt badrumsfönster, till höger. I mitt vänstra öra började då upptona (och hastigt tillta i styrka) ett myggsvärmsljud inom vilket syntes (!) en studentkör med vita mössor, dirigerad av en person i frack som stod på en pinnstol. Denna pinnstol utgjorde jämte sånganförelaren, mittpunkt å torget i Kongelf. De började sjunga. Noga lyssnande - för att inte inblanda violans ton - hörde jag att kören utförde "Aldrig en Iris på dessa bleka fält". Jag började kallsvettas inför misstanken att sångarna skulle sjunga fel ton på 8de takten i kadensen (från slutet) såsom ofta hänt, enl. min erfarenhet på körsång på Bellman. Jag visste att jag skulle kollabera om detta fel beginges. Därför lyfte jag megafonen till min rumstelefon och hörde mademoiselles klara stämma:

- Monsieur, veut il prendre son café complet avec des oranges pressés?

- Pas encore, mademoiselle. Quelle heure est-il la bas?

- Ici? Once heures moins un quart!

- Merci bien!

Vid "merci" gick Kongelfskören in i kadensen på "Aldrig en Iris". Rösterna, och förhållandet till 8de takten (ut supra) täcktes av min i megafonen förstärkta stämma. När jag, räddad, hängde tillbaka megaf. tog kören opp "Vi gå över dagstänkta berg", alla marcia, vilket lämnade mig oberörd. Efter att ha förvässat mig om att ingen salt på min stol vid skrivbordet, gjorde jag iordning mina verktyg för rakning och öppnade de båda kranarna till badkaret, varvid vattenbruset dränkte Kongelfskörens final i "Vi gå".

Post & telegrammer kom på bricka. Telefonen rang. Dagen började, skräcken undanträngdes, instängdes. För att inte förhäva mig, lyssnade jag beskedligt till violan. Jag upptäckte då att av alla dess toner kunde min hörsel uppfatta endast sol i mellanregistret - någonting oerhört, då mannen spelade con brio.

(Forts. på sid. 68)

Utkommen på Boul. Raspail kände jag en aning lättad i avseende till respiration. Hos madame (med blommorna) vid Metron luktade jag på några nya rosor. Det lindrade eller gjorde en verkan som något annat *nu* inte kunde göra. Eftersom jag hade luktat på blommorna ansåg jag mig skyldig att betala dem. Det var emellertid en väldig rosenbukett som såldes endast hel och hållen som den stod där i baljan. Jag blev av med ett par tusen francs och lät skicka rosorna till en fröken Taube på ambassaden, en brorsdotter.

Denna gärning nedflyttade min själ till vardagens, eller rättare till vanligt folks, liv. Och i detta skred jag över till Boul. Saint-Germain och kom på Brasserie le Royal.

Kypare No 1, min gode vän, framträdde. — Mon Dieu, *que faire?* sade jag.

Kypare 1, funderade en stund. Sedan sade han:

— På det yttre märks ingenting. Börja med att försöka *tugga* på någonting *trögt*. Tag ett par bitar hård korv, skivor, med vitlök; helst arlésien. När slemhinorna börjar ge ifrån sig, tag då så vackert, ett glas Beaujolais, med lite isvatten bredvid, ni förstår. Därefter skivor tomat, persilja, huile, därefter en grillade, så småningom. Sitt med utsikt åt boulevarden, det decentraliserar.

— Bon!

Det var *då* sommarvinden kom. Svepte undan ett orage som hängt över vänstra stranden ett dygn. Jag såg varmvinden svepa och blåddra i raden av plataner, från Credit Lyonnais i hörnet av rue du Bac, hela vägen fram till Deux Magots i hörnet av De Heliga Fädernas gata.

Och så kom tamm-tamm!

Tam tam, tam tam

tam tamm-tamm:

Nu är den tiden kommen och i full blomning står, då i Paris' plataner den varma vinden går,

den vind av Oceanen

Bretagne och Aquitanien

som alla eftertrår

o. s. v.

och för att bli av med alltihop, tamm-tamm, mitt elände

min sorg

men inte ropa på hjälp och inte göra min kypare No. 1 ledsen, så skrev jag detta på papper som jag hade i en bok. Tamm-tamm-tamm-tamm tam tamm-tamm.

Din broder
Evert Taube"

Jag har sökt den påbörjade balladen i Septentrion, den enda av diktböckerna jag lyckats hitta i mitt efter en ombyggnad

(Forts. på sid. 90)

för tillfället upp och nervända bokrum, men den måtte stå i någon annan bok. Där fann jag i stället den dikt i vilket min fru förekommer under namnet Ingrid Desfeuilles du Chêne (ändrat m. bläck t. Feuillet Duchesne). Med detta förhåller det sig på det besynnerliga sättet att kontrahenterna träffats en, högst två gånger helt kort och på offentlig lokal. Men trubaduriskt sett är detta helt tillräckligt, och det berättas ju att Petrarca själv bara såg Laura en enda gång i kyrkan (kyrkorna var visserligen platser där man stämde möte), men det var strax före hennes giftermål och ändå räckte livet ut. Evert Taube är en kvinnodyrkare av stor observans: varje älskvärd jordisk kvinna tycks för honom representera en avglans av dels modern, dels den böljeskumborna. Så kan han slutligen, efter ett omväxlande liv som konstadept, eldare, matros, till hälften gaucho, åter konstnär, estradartist, författare och belletrist, i en mildrad version av Archilochos' bistra vers säga att hövisheten är mitt bröd, hövisheten mitt Ismariska vin, och när jag lägger mig till bords att dricka är hövisheten mitt läger.

Som "författare" är han otidsenlig, och hur mycket han avviker från skrälet med dess yrkesjukdomar och småaktigheter kommer man att märka när platsen en gång står tom. Han har inte, som de flesta av oss, helt sålt sig själv i parti och minut utan alltid haft någonting över. Hans författarskap är snarare marginalia till ett liv. Talangen kommer fram överallt om också ibland oslipad. Men bara man slutat förarga sig över Rönnerdahls populära men onödigt lurviga ben (kanske ett arv från Albert Engström till vars "manliga" rekvisita sådant hörde), märker man också begåvningen, konstnärskapet (som är något mer än talangen). Den sticker i ögonen i klara, åskådliga glimtar och i en erfarenhet som liknar visdom.

Det ovancerade brevet föregicks av ett annat, en dag tidigare, som skildrar astmanatens ångest men slutar klasiskt i självkänsla och ödmjukhet och på en både precös och högtidlig svenska:

"Ja, jag kämpar vidare. Det ljusnar över ett grått Paris. Jag anammar ditt vänl. brev och i så god anda vill jag nu våga mig tillbaka i bädden, ärlig i förh. till allt, och, ehuru sorgsen, just nu icke förtvivlad, vilket är en grad av sällhet". □